

Hembygdsbladet

Årgång 24, nummer 1
April 2022

Enhörna Hembygdsförenings
informationsskrift

ENHÖRNA
HEMBYGDSFÖRENING

Sommarens nya utställningar

- Vatten är livsviktigt
- ”Utrotningshotade ord”
- Husaby Kungsgård
- Utflyktskorgar och skattjakter
(mer info kommer i nästa blad)

Hembygds museet har öppet varje söndag
7/6 – 27/9 kl 12.00 – 16.00 (Ny öppettid)

Enhörna Hembygdsförening inbjuder till ÅRSMÖTE

**Söndagen den 24 april 2022 kl 15.00 i
Bygdegården.**

År 1937 bildades Enhörna Hembygdsförening och då beslutades att årsmötet skulle hållas i Bygdegården, sista söndagen i april klockan 15.00. Vi har fått göra avsteg från det under två år med starka coronarestriktioner – men det gäller fortfarande och nu tar vi upp traditionen igen!

Program

- Sedvanliga årsmötesförhandlingar
- Lotteri och försäljning av Enhörna-filmer, böcker, vykort och skrifter
- Årets talare är Olle Karlsson som ska berätta om fornminnet Kungsgården Husaby-Enhörna
- Kaffe eller te med dopp

VÄLKOMMEN!

Motioner till årsmötet ska vara styrelsen tillhanda senast söndagen den 15 april.

LÄR KÄNNA DIN HEMBYGD!

Söndagen den 22 maj erbjuder vi en busstur runt till olika kända, minnesvärda och viktiga platser i Enhörna. Turen börjar vid ICA-hörnan, fortsätter till Sandvikens brygga, vidare till Lövsta, där bussen vänder för vidare färd över Varneby och Hammarby till Horns säteri och hembygds museet där kaffe och smörgås serveras. Därifrån

åker bussen tillbaka till ICA-hörnan där turen avslutas.

Datum: Söndagen den 22 maj kl 11.00 – cirka kl 15.00

Plats: Start och avslut vid ICA-hörnan

Kostnad: 250 kr

Bindande **anmälan senast den 10 maj till:**
Anne-Marie Andersson 070 672 42 46

MINNESGÅVOR OCH ANDRA GÅVOR TILL FÖRENINGEN – HUR GÖR MAN LÄTTAST?

Vi är mycket tacksamma för alla gåvor vi får genom åren! Detta skrivs främst för att underlätta vid gåvor till minne av någon som gått bort. Begravningsbyråerna har ingen direktkontakt till föreningar så att man kan skicka via deras hemsida och därför behöver man gå in på vår hemsida där det finns en flik för gåvor till föreningen eller kontakta någon av oss i styrelsen. <https://www.hembygd.se/enhorna-hembygdsforening/gava>

Det som ofta händer när vi får en minnesgåva är att vi får en inbetalning, ibland blir man också osäker på om det är en inbetalning av en gåva vid någons bortgång eller en inbetalning av medlemsavgiften för någon. Därför är det extra viktigt att skriva att det avser en minnesgåva och till det finns också ett formulär på hemsidan. När man ger minnesgåvor vill man ju gärna ha ett minnesbrev

som man har en text på och där det står från vem gåvan kommer. Vi har sådana minnesbrev och vet vi vad ni vill skriva och till vem vi ska skicka det så ombesörjer vi gärna det samt skickar en kopia till er så att ni vet hur det ser ut. Om ni vill skickar vi det till er först för godkännande. Vissa begravningsbyråer gör minnesböcker och där kan man hos vissa få bilder på gåvobreven om man har valt bort blommor t.ex. vid kremering.

NYA UTSTÄLLNINGAR I MUSEET

"UTROTNINGSHOTADE ORD"

Efter ett besök på Vallby Friluftsmuseum i Västerås blev vi inspirerade att göra något liknande i vårt museum.

På väggarna i museet finns träskyltar med ord som man känner igen men inte riktigt vet vad de betyder.

Exempel på ord: Amper, Luguber. Känner ni igen orden? Lösningen kommer att finnas på museet när vi öppnar 6/6.

/Kicki

VATTEN ÄR LIVSVIKTIGT

Vi skulle kunna leva utan mat i veckor, men utan vatten skulle vi bara klara oss i några dagar. Vi behöver ungefär tre liter vatten per person och dygn. Vi dricker "samma vatten" som dinosaurierna drack och det vatten som vi använder i dag är ett lån från kommande generationer. Jordens vatten förbrukas inte. Det lånas, används och återförs till vattnets eviga kretslopp.

I Sverige har vi god tillgång på rent vatten. Det har gjort att många som bor i Sverige tar rent vatten för givet. För att säkerställa att vi har tillgång till rent vatten även i framtiden måste vi ta ett gemensamt ansvar.

Hur var det för människor som levde för 150 år sedan, slösade man på vatten som vi gör idag?

Kom och besök sommarens utställning som handlar om vatten, igår, idag och imorgon.

/Britt-Mari

MEDLEMSAVGIFTEN FÖR 2022

- snälla betala in snarast!

Vår ambition är att Enhörna, med sin speciella natur och historia, ska fortsätta vara kommunens "smultronställe".

Som medlem hjälper du oss med det.

Årsavgiften är 150:-/200:- (enskild/familj).

Vid swishbetalning var god ange vad betalningen avser. Vi har fått betalningar som vi trott varit medlemsavgift då det varit betalning för ngt annat.

Tack från oss i styrelsen!

Ordernr: BI.2021.04S(mar05)01167 12.11 Kringel-Offset AB

#

PLUSGIROT

Meddelande till betalningsmottagaren (Meddelande kan inte lämnas på baksidan)

☐ Medlemsavgift 20 _____

☐ Enskild 150:- _____

☐ Familj 200:- _____

☐ Bidrag till museet _____ kr

OBS! Glöm inte att ange namn och adress

Från PlusGiro/personkonto (vid givning)

#

INBETALNING/GIRERING B

Till PlusGirokonto **23 89 45 - 0**

Betalningsmottagare (endast namn) **Enhörna Hembygdsförening**

Avsändare (namn och postadress)

Svenska kronor

öre

2389450#06#

Kod 1

ORGLARNA I ÖVERENHÖRNA KYRKA – EN KORT HISTORISK BESKRIVNING

Orgelfasad (1855). Arkitekt J.E. Söderlund

Överenhörna kyrka fick sin första orgel, ett positiv med två stämmor, redan år 1738. Orgeln var byggd av en Mäster Paulus Möller (1). Närmare uppgifter om orgeln saknas.

Orgelbyggaren Anders Svanström (2) i Strängnäs engagerades år 1822 för att bygga ett nytt orgelverk om sju stämmor ritat av H. S. Silfverstolpe (3). Totalkostnaden blev 600 Rdr Bo. Förutom medel från kyrkokassan, kollekt förband sig kammarherren af Forselles (4), patron Bergstedt, socknens hemmansägare och arrendatorer samt kyrkoherde Larsson för årliga bidrag.

Den gamla orgeln såldes till Anders Svanström.

Svanströms orgel höll dock inte måttet. Svanström hade redan rykte om sig att bygga orglar av dålig kvalitet.

I protokollet från sockenstämmorna 30 juni 1854 noterades:

”Om vår kyrkas orgel förekom en allvarlig och betänksam öfverläggning. Att det gamla orgelverkets sönderdelade tungor och stämmor börja bli mållösa till stor del eller gifvande missljud, villoljud och oljud derom hade örat

gjort mångsidiga rön att ingen menskotunga vill försvara orgelverkets ändamålsenlighet. Hvad tonerna beträffar vore det icke värdigt ett rum i Guds hus, der att tanka bör lyftas uppåt och icke sänkas nedåt... Församlingens ledamöter med mer eller mindre finner för andaktens Tempelsång och dess Styrbjörn Starke, Orgeln, erkände alla behovet af det Gamlas renovation för att dess toner kunde sammanfalla i harmonisk samklang att andakten på säkra vingar uppåt men då utrönt är att vår kyrkas gamla orgel icke är ett konstverk af menskohand, utan ett fuskverk som ingen godkänd och pålitlig orgelbyggare vill taga om handen, så öfvergav man förslaget om Gamlas omarbetning och reparation”.

”Director Musices Cantor Herr Pastor Lindberg (5) i Strengnäs har afgifvit kostnadsförslag om omkring 2000 Rdr Bo.

En af Kongl. Öfver-Intendents Embetet uppgjord serskildt memorial åtföljdt af Förslagsritning till nytt orgelverk i vår församling förevisades församlingen med begäran om församlingens yttrande deröfver”

”Summariskt taladt: Vi äro nöjda med hvad Kongl. ÖfverIntendent Embetet föreslår och Kongl. Majt. i nåder approberar.”

Beslut fattades av sockenstämman om att införskaffa en ny orgel.

I protokollet från kyrkostämman den 9 juni 1855 noterades:” Det anbud af 210 Rdr Bo som herr J. Lund gjort för det gamla, nu varsamt nedtagna och magasinerade orgelverket ansågs vara för lågt.”

En affär kom dock till stånd senare.

En ny orgel med sex stämmor tillverkad av orgelbyggaren John Lund (6) inköptes år 1855. Fasaden hade ritats av slottsarkitekten Johan Erik Söderlund, (7).

En del problem uppstod redan efter en kort tid.

I protokollet från sockenstämman den 8 juni 1856 kan man läsa: ”En af klockaren och Organisten beställd och färdiggjord dörr till Orgelläktartrappen skulle efter en vältalares afsigt hindra Råttor och Möss besöka Läktaren och att skada den nya orgeln; - med gensvar därpå att under villkor att Läktardörren under gudstjänsterna öppnats för kyrkogångare, de der icke få afvisas efter en klockare o. Directörs-nyck ville få för sig hindra, utan fast hellre se till att Dörren (det förmodade skyddsvärnet mot gnagaresläktet) blifver anbragt på någorlunda lämpligt ställe.”

Den 27 juni 1861. ”Orgelverkets omstämmning till renare ton och bättre ackord torde likvisst snart blifva en nödvändighet och i sådant fall en skicklig orgelbyggare anlitas”

Den 25 maj 1863. ”Kammarherren af Forselles hade godheten åtaga sig att med Orgelbyggare Lund eller någon annan träffa överenskommelse om orgelverkets stämning.”

Att miljön i kyrkan inte den allra bästa för orgeln framgår ur församlingens räkenskaper. Orgelbyggarna P. S. Åkerman (8) och Eric Åkerman (9) anlidades vid några tillfällen. I en inläga till kyrkorådet författad av organisten och klockaren Gottfried Larsson (10) den 3 oktober 1892. lämnas en detaljerad redogörelse för de delar i orgeln som behöver en skyndsam reparation. ”Vidare är den till sperrventilen hörande s.k. pumppåsen förstörd af råttor och bör skyndsamt repareras eller om ej låter sig göras ersettas för att hindra nemnda skadedjur att intränga i väderlådorna.”

Orgeln förföll med tiden, varför en ny orgel, som motsvarande orgelrörelsen klangideal, beställdes av Olof Hammarbergs orgelfabrik i Göteborg (11) år 1955 bekostad bland annat av medel från Överenhörna kyrkliga syförening. Söderlunds fasad bibehölls liksom tre stämmor från Lunds orgel

Även denna läktarorgel kom med tiden att dåligt motsvara kyrkans musikaliska krav. En ombyggnad skulle bli alltför kostsam, varför en ny digital orgel av fabrikat Allen kom att placeras i anslutning till koret i samband med kyrkans restaurering år 2018. Hammarbergorgeln med den gamla fasaden finns kvar på läktaren.

Närmare uppgifter om orglarna:

(1) Uppgiften om Mäster Möller kan eventuellt röra den tyske orgelbyggaren Paul(us) Mueller från Spandau som byggde flera orglar kyrkor. Han var född på 1500-talet och var verksam under första hälften av 1600-talet.

(2) Anders Svanström (1766 – 1833), orgel- och fiolbyggare i Strängnäs. Byggde orglar bland annat i Kjula och Härads kyrkor. Inga av dessa är bevarade. Han kritiserades redan i samtiden för att bygga instrument med teknisk bristfällighet.

(3) H. S. Silfverstolpe. Ingen Silverstolpe med dessa initialer har kunnat spåras. Möjligen kan det vara generalen David Ludvig Silfverstolpe (1793 – 1877), som även var ledamot av Kungl. Musikaliska Akademien eller Gustaf Abraham Silverstolpe (1772 – 1824) präst och historiker mm, likaså ledamot av Kungl. Musikaliska Akademien.

(4) Adam Magnus Filip af Forselles (1798 – 1882,) kammarherre, Ekenberg, Överenhörna.

(5) Carl Gustaf Lindberg (1811 – 1895), präst, domkyrkoorganist i Strängnäs, tonsättare, ledamot av Kungl. Musikaliska Akademien.

(6) Oklart om orgelbyggare ’John Lund’ avser Johan Lund, (1800 – 1859), eller Carl Johan Lund, (1831 – 1914), far och son. Troligen rör det sig om Carl Johan, eftersom hans namn omnämns i senare protokoll.

Johan Lund arbetade först för orgelbyggaren Gustaf Andersson. Några orglar finns bevarade i bland annat Överselö och Västermo kyrkor. Carl Johan Lund byggde

ca 250 orglar, många i samverkan med orgelbyggaren P. L. Åkerman (se not 8) under firmanamnet Åkerman & Lund.

(6) Johan Erik Söderlund, (1826 - 1875), hovintendent (slottsarkitekt) känd för många verk i Stockholm, bland andra Bredablick på Skansen.

(7) Felstavning i protokollet. Avser Per Larsson Åkerman, (1826 - 1876), orgelbyggare, grundade tillsammans med Carl Johan Lund år 1860 den välkända orgelfirman Åkerman&Lund.

(8) Namnfel. Troligen avses Erik Adolf Setterquist, (1809 - 1885), orgelbyggare som tillsammans med Pl L. Åkerman byggde orgeln i Strängnäs domkyrka bland andra.

(9) Per Gottfried Larsson, (1870 - 1924). Folkskollärare i Överenhörna, organist, kommunalnämndsordförande, landstingsman mm.

(11)Hammarbergs orgelbyggeri i Göteborg grundades av Olof Hammarberg (1871 - 1942). Verksamheten upphörde 2013. Ett stort antal orglar levererades.

För den intresserade finns en mer detaljerad beskrivning av orglarna i Överenhörna och Ytterenhörna kyrkor på museet.

/Jan Munck, Herrnäs, Enhörna

Litteratur och källor

Flera av källorna anger skilda och i vissa fall motsägande uppgifter. Dessa har dock inte markerats texten.

Jan Munck, Herrnäs, Enhörna, muntlig information

Enhörna Hembygdsförening, årgång 3, nummer 4, december 2001

Stockholm Orgelstaden, Dag W. Edholm, Borås 1997

Svenska Adelns Ättartaflor, F. U. Wrangel och O.Bergström, del II

Beskrivning Överenhörna kyrka, sörmländska kyrkor 9, 1966, Södermanlands museum.

Ytter-Enhörna kyrka, Ivar Schnell, 1967 Sörmländska kyrkor 59, Södermanlands Hembygds- och museiförbund

Enhörna kommun, Ivar Schnell, Södermanlands hembygdsförbunds sockenbeskrivningar, Nr 21, Nyköping 1966.

Överenhörna och Ytterenhörna församlingsböcker (protokoll från kyrkostämmor och räkenskapsböcker)

Wikipedia

Författarens kommentar: Uppgifterna i olika källor är i vissa fall motstridiga. Författaren har då valt att redovisa de uppgifter som synes vara de korrekta. Någon källgranskande kommentar lämnas inte, ej heller en detaljerad källhänvisning.

Läs gärna mer om orglarna i museet!

VÄG 522 I ENHÖRNA

Sänder några foton från cementstabilisering av väg 522, utförd våren 1974.

Cementstabilisering var en ny metod att förstärka vägar med dålig bärighet.

Man rev upp vägen till ca. 30 cm djup, tog bort de största stenarna, sedan frästes cement ned och blandades med befintligt material. Därefter vattnades och packades vägen till en hård yta. Sedan förseglades ytan med ett lager asfalt.

1973 var det flera län som hade börjat använda metoden och vintern 1973-74 började Stockholms län planera för att använda metoden. Jag var då tekniker på Vägverket i Järna och fick uppdraget att leda verksamheten. De vägar vi skulle börja med var Väg 522 i Enhörna och en väg på Vätö i norra delen av länet.

Vi började med väg 522 och gjorde den färdig. Oljekrisen började sätta sina spår med ransonering på bränsle. Bränslepriserna steg kraftigt och cementtillverkning var energikrävande, vilket hade effekten att metoden att cementstabilisera vägar lades ned.

Väg 522 är Stockholms läns enda cementstabiliserade väg.

Misstänker att det är få som vet om att det är en betongväg.

*Med vänliga hälsningar,
Roland Johansson*

KUNGSGÅRDEN HUSABY HAR VAKNAT IGEN!

Kungsgården Husaby.

Fornlämningen Husaby-Enhörna samt de två järnåldersgravfälten ligger naturskönt mellan Överenhörna kyrka och hembygdsmuseet. Kungsgården låg på kullen och gravfälten närmare hembygdsmuseet. Entrén till området finns nedanför museihuset Småskolan. Om man passerar huset och går ner mot boden och lekstugan ser man en hög påle med inskriptionen Husaby, där leder kommer att visa vägen till de olika områdena.

Projektet att synliggöra och berätta om kungsgården Husaby -Enhörna påbörjades i början av 1980-talet och var initierat av David Thörnblom, Gunnar Wistedt och Ulf Lindahl från hembygdsföreningen. Dessa herrar bestämde sig för att ta reda på historien om kungsgården Husaby-Enhörna. Under ledning av antikvarie Bengt Elfstrand medverkade ca 25 föreningsmedlemmar vid fyra veckolånga grävningar åren 1986-89. Tack vare Inga Ekvall som 30 år senare redovisade resultaten av forskningen i sin bok Kungsgården Husaby-Enhörna har vi fått ta del av kunskapen om Husaby. Omedelbart efter utgrävningarna fanns stigar och informationstavlor som gjorde området

lättillgängligt och informativt för eventuella besökare. De senaste 20 åren har sly och buskar fått växa vilt där och stigarna har vuxit igen och informationstavlorna är svåra att läsa.

Under det senaste halvåret har intresserade krafter återigen varit aktiva på utgrävningsområdet. Initiativtagare idag är Olle Karlsson och Inga Ekvall i samarbete med hembygdsföreningen. Olle har tillsammans med Leif Allmo, Ulf Fransson, och många fler ägnat åtskilliga timmar med att röja upp området. Nu i vår kan vi åter välkomna alla intresserade att komma till Husaby och njuta av den natursköna platsen.

Inga Ekvall har samlat fakta och sammanställt material som framöver kommer att finnas uppsatt vid entrén till området.

/Anne-Mari

Gunnar Wistedt

David Thörnblom

Ulf Lindahl

UTFLYKT OCH SKATTJAKT ENHÖRNA HEMBYGDSFÖRENING

Ta med dig familjen, kompisarna och alla glada barn för ett besök hos oss i sommar.

Nytt för i år är att vi erbjuder möjligheten att köpa en utflyktskorg och att gå på en spännande skattjakt för såväl stora som små.

Ta chansen att njuta av naturen samt lära mer om Husaby kungsgård.

Det ryktas även om att ett antal Enhörningar har flyttat in i muséet?!

KOM GÄRNA OCH BESÖK VÅRA MUSEER ELLER TA EN KOPP KAFFE/TE MED BRÖD HOS OSS I SOMMAR!

Sommarens ny specialutställningar är:

- Vatten är livsviktigt
 - "Utrotningshotade ord"
 - Husaby Kungsgård
 - Utflyktskorgar och skattjakter (mer i nästa blad)
 - Dessutom har vi ändrat och flyttat lite överallt
- Vi har öppett alla söndagar kl 12 – 16 (Ny öppettid).

Se information i hembygdsbladen och på hemsidan:
www.hembygd.se/enhorna-hembygdsforening

ENHÖRNA HEMBYGDSFÖRENINGENS STYRELSE

Mona Elveskog, ordf.	070/214 55 01 (elveskog@telia.com)
Britt-Mari Gylefors, sekr	070/535 84 56 (b.gylefors@telia.com)
Birgitta Wahlstedt Wulkan, kassör	073/622 21 95 (birgittawahlstedtwulkan@hotmail.com)
Anne-Marie Andersson	070/672 42 46 (anne-marie.majhem@telia.com)
Kicki Lindqvist	070/990 40 83 (kickilindqvist1947@gmail.com)
Bengt Johansson	072/877 24 34 (iobjohansson@ekeby-ktv.net)
Juha Nyberg	070/325 99 03 (juha.nyberg@linearis.se)
Silvana Lindgren Majander	076/724 41 58 (silvana.lindgren@gmail.com)

Stöd oss också genom att köpa våra skrifter, filmer och vy-/presentkort att ge bort som julgåvor eller presenter. De kan köpas på museet, på Norrlöts Handelsträdgård eller på Turistbyrån.

E · N · H · Ö · R · N · A

HEMBYGDSFÖRENING

c/o Elveskog, Norr Gård 1, 151 96 Enhörna

Medlemsavgiften är 150/200:-/år (enskild/familj).

Plusgiro 23 89 45-0 | Swish 1234006839

Hembygds museet håller öppet söndagar under juni - september 12.00 - 16.00.

Tag kontakt med någon i styrelsen om du vill besöka museet vid annan tidpunkt.

Besök föreningens hemsida:

www.hembygd.se/enhorna-hembygdsforening

